

ПРОБЛЕМИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА МЕТОДИ ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Даниленко С.Є., ст. гр. АА-11-19,

Міхно І.І., ст. гр. АА-11-19

Костікова М.В. – керівник канд. техн. наук, доцент
ХНАДУ

Авторське право

Авторське право це власність, права і є ключовою галуззю права інтелектуальної власності; призначене захищати зовнішню форму вираження об'єкта (твір, малюнок, збірник, фотографія та інше), тобто їхнє «матеріальне втілення». Авторське право не може використовуватись для захисту власних ідей, концепцій, фактів, стилів та технік, що можуть або вже використані у творі.

Авторське право історично виникло внаслідок потреби захистити права авторів літературних творів та творів мистецтва; нині Авторське право поширюється фактично на будь-які результати творчої діяльності, включаючи комп'ютерні програми, бази даних, фільми, фотографії і скульптури, архітектурні проекти, рекламні проспекти, карти і технічні креслення.

Авторські права – це набір суб'єктивних виключних прав, які дозволяють авторам літературних, мистецьких та наукових творів отримати соціальні блага від результатів своєї творчої діяльності.

Що може бути захищене авторським правом

Практично всі інтелектуальні твори можуть бути захищені як інтелектуальна власність. Інтелектуальна власність ділить всесвіт інтелектуальної творчості на три галузі:

- авторські права;
- торгові марки;
- патенти.

Авторське право захищає вираз, товарний знак, імена, патенти та ідеї. Воно захищає творчі вираження, які були зведені до матеріальної форми, такі як книги, частина музичних записів, комп'ютерних програм, сценарії, картини, фотографії, або кіно.

Товарний знак захищає торгові марки, буквально маркування елементів у торгівлі. Ідея торгової марки є захист споживачів, надаючи їм деяку упевненість, що елементи, фірми певної марки є справжніми і точно можна сказати де вони виготовились.

Патент захищає інновації.

Основним положенням АП є монопольне право автора на обнародування творіння – дію, завдяки якій, наприклад програма, уперше стає доступним для публіки. За життя автора ніхто, крім самого автора, не вправі вирішувати, чи буде випущено у світ його програму, а якщо буде, то коли і яким чином.

В основі систематизації комплексу прав, які охоплюються поняттям «авторське право», лежить їхній поділ на *майнові* та *немайнові*. Ці два види прав відрізняються один від одного тим, що майнові права автор може передати третій особі, а немайнові права автора є його невід'ємними правами – і тому не можуть бути передані будь-кому іншому. Строк чинності немайнових прав не обмежується, строк чинності майнових прав встановлюється міжнародними договорами та національним законодавством.

Реєстрація і захист прав інтелектуальної власності на комп'ютерну програму

В Україні державна реєстрація авторських прав здійснюється згідно за Законом “Про авторське право і суміжні права.

На даний час, існують три реальні і дієві способи захисту програмного продукту (комп'ютерної програми, сайту, бази даних тощо) від неправомірного використання:

- охороняти вихідний код програми за допомогою авторського права;
- охороняти алгоритми, які використовуються в програмах, як способи вирішення конкретних завдань;
- охороняти назву програми

1. Як охороняється авторським правом вихідний код.

Комп'ютерна програма або база даних охороняється авторським правом як літературний твір. Авторське право на такий твір, а саме комп'ютерну програму, виникає з моменту його створення і обов'язкова реєстрація його не вимагається.

У Законі комп'ютерній програмі надано визначення, як набору інструкцій, що представлені у вигляді слів, чисел, схем, кодів, знаків чи у якомусь іншому вигляді, який може зчитуватися комп'ютером, і за допомогою якого приводить в дію цей комп'ютер, з метою досягнути потрібну мету чи результат. Це визначення підходяще практично для всього програмного забезпечення, від HTML-коду для веб-сайту і прикладного програмного продукту до операційної системи.

Переважна більшість правовласників вважає адекватним захистом своїх прав саме реєстрацію в державному реєстрі, оскільки реєстрація авторського права надає цілий ряд незаперечних переваг, перед незареєстрованими правами.

Наявність свідоцтва дозволить вільно розпорядитися своїм правом на програмний продукт, базу даних, чи інший твір або делегувати право третій особі. Для отримання матеріальної вигоди, як правило, складається авторський договір, і як обов'язковий додаток до нього виступає свідоцтво про реєстрацію авторського права, що засвідчує авторські права на те, що він передає.

На сьогоднішній час в Україні, реєстрація авторського права на комп'ютерну програму або базу даних є одним з найдешевших, найнадійніших способів здійснити захист права інтелектуальної власності.

Отримання охорони держави для програмного продукту і надійне підтвердження авторства відбувається дуже швидко, за стандартною процедурою реєстрації авторського права.

2. Як охороняються алгоритми, що використовуються в комп'ютерній програмі. Чи можна запатентувати комп'ютерну програму.

Все ж, очевидність позитивних сторін і фактична необхідність реєстрації авторського права на програмні продукти, як способу захисту права інтелектуальної власності має й слабке місце.

Авторськими правами забезпечується охорона лише форми об'єктів і форми втілення ідей, але не суть (сутність) об'єктів, а також не самі ідеї. Припустимо, програміст як автор, створив продукт (програму) мовою програмування C++ або Java і сформував діючий модуль під певну операційну систему, скажімо, Linux, Android чи Windows 8. Аби законно скористатися програмною розробкою цього програміста, достатньо декомпілювати її, тобто, перетворити цю програму з об'єктного коду у певний вихідний текст з метою одержання інформації, необхідної для досягнення взаємодії програми із розробленою незалежно комп'ютерною програмою. Після цього, програма розкладається по модулях, на базі зрозумілого алгоритму роботи програми і скомпільовується вже під іншу мову (мовну платформу), наприклад, під Visual Basic. В такому випадку, згідно із Законом, це вже буде зовсім інший (новий) твір, хоча в ньому і використовується придуманий первісним програмістом алгоритм. Поряд з цим, комп'ютерна програма, база даних або інший програмний продукт – не патентуються. Законом не передбачається відносити програмні продукти до таких видів промислової власності як винаходи, наслідком чого є неможливість їх патентування.

Як же можна обійти це обмеження? В такому випадку патентом може захищатися алгоритм програми, як спосіб вирішення конкретного завдання. Алгоритм, а саме його суть і кожен етап записується і оформляється зрозумілою словесною формою, та підкріплюється необхідними блок-схемами, діаграмами, графіками тощо. Якщо алгоритм вже пройшов перевірку на патентоздатність, може бути подана заява на винахід, а сам автор отримає на нього патент. Якщо ви бажаєте себе убезпечити від використання ваших ідей кимось іншим, цей спосіб захисту підходить найкраще, але одночасно він є найбільш трудомістким і довготривалим.

3. Як охороняється назва програми.

В сучасному світі вже давно прослідковується така тенденція. Лише на ринку з'являється класний продукт, і стає широковідомим та запитуваним, відразу ж з'являється ризик і спокуса його скопіювати ("передерти"), повністю або по частинах. Споживач, введений в оману, попадається на гачок шахраїв, а правовласник отримує негативні

відгуки і позбавляється клієнтів, незадоволених низькоякісним псевдопродуктом.

Уникнути цього можна, а саме зареєструвати як торгову марку назву програми або сайту, його доменне ім'я, Такий спосіб захисту дозволяє надійно захистити назву програми, базу даних або сайт, як знак для товарів і послуг. Це також дає можливість отримувати прибуток від оформленого правомірного використання знака третіми особами.

Власники зареєстрованих торгових марок можуть вимагати відшкодування збитків від незаконного використання свого бренду, а також заборонити використання торгової марки.

4. Що таке майнове і немайнове право на твір.

Як розрізняються майнові та немайнові права.

До немайнових прав автора належать:

- право автора вимагати визнання авторства шляхом зазначення імені автора на творах або їх примірниках або під час публічного використання твору будь-яким способом;

- право автора забороняти згадування свого імені під час публічного використання твору, коли автор твору хоче залишитись анонімом;

- право автора обрати псевдонім, зазначити або вимагати зазначення псевдоніму на творах, їх мірниках або під час їх публічного використання;

- право автора вимагати збереження цілісності твору та протидіяти перекрученню, спотворенню або іншій зміні твору чи іншому посяганню на твір будь-яким способом, що може нанести шкоду честі та репутації автора.

До майнових прав автора відносяться:

- виключне право використовувати твір;

- виключне право надавати на дозвіл або встановлювати заборону на використання твору іншими особами.

5. Які документи підготувати і які дії вчинити для реєстрації авторського права на комп'ютерну програму.

- підготувати саму комп'ютерну програму до реєстрації, а саме, вихідні коди програми, інструкцію юзера (користувача) комп'ютерної програми;

- присвоїти назву комп'ютерній програмі;
- написати реферат для комп'ютерної програми;
- здійснити оплату державного мита;
- навести повні дані про автора або авторів комп'ютерної програми;
- надати довіреність представнику у справах інтелектуальної власності (патентному повіреному) або іншому представнику, якщо автор не самостійно подає пакет документів;
- якщо реєстрація авторського права здійснюється на ім'я юридичної особи (це може бути службовий твір, службова комп'ютерна програма), необхідно навести реквізити за даними ЄДР цієї юридичної особи;
- якщо необхідно зареєструвати договір передачі (відчуження) авторських прав на комп'ютерну програму, потрібно навести реквізити сторін такого договору.

б. На чие ім'я можна зареєструвати авторське право на комп'ютерну програму.

Закон регламентує можливість державної реєстрації авторського права на комп'ютерні програми на території України для фізичних або юридичних осіб.

Реєстрацію авторського права здійснює:

- фізична особа – автор твору (комп'ютерної програми);
- декілька фізичних осіб – як група співавторів;
- юридична особа, у випадках, якщо автор комп'ютерної програми є працівником юридичної особи, і ця комп'ютерна програма створена відповідно до виконуваних посадових (службових) обов'язків авторів щодо цієї юридичної особи – роботодавця. Це буде службовий твір.

Крім цього, юрсоба може стати правовласником комп'ютерної програми у інших випадках, наприклад, коли ця програма була створена на її замовлення фізичними особами – авторами програми, які не є працівниками підприємства. В цьому випадку повинна здійснюватися державна реєстрація договору про передання (відчуження) майнового права на комп'ютерну програму між автором або авторами комп'ютерної програми і юрособою, замовником цієї розробки.

Будь-яка особа, фізична чи юридична, що має у володінні майнові права на комп'ютерну програму, має право передати оплатно чи безоплатно право на комп'ютерну програму іншим особам. В такому випадку теж може здійснюватися державна реєстрація Договору про передання (відчуження) між такими особами майнових прав на комп'ютерну програму.

Так само може бути здійснено держреєстрацію Договорів про передання (відчуження) майнових авторських прав на комп'ютерні програми між юридичними або фізичними особами в будь-яких інших їх комбінаціях.

7. Яким є строк реєстрації авторського права на комп'ютерну програму.

Строк для держреєстрації авторських прав на комп'ютерну програму складає 3 (три) місяці з дати подання заявки в Держслужбу інтелектуальної власності. По завершенні процедури реєстрації видається "Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір". Це охоронний документ державного зразка.

Об'єкти авторського права

Список об'єктів авторського права:

- Літературний твір.
- Музичний твір.
- Твір образотворчого мистецтва.
- Твір декоративно-прикладного мистецтва.
- Твір архітектури.
- Твір картографії (наприклад, ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури).
- Фотографічний твір.
- Складений твір.
- Виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори.
- База даних.
- Комп'ютерна програма.
- Аудіовізуальний твір.

- Сценічний твір (драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші номери).

- Твір в області науки.

- Твір у перекладі (зокрема, тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів).

- Твір у переробці.

Список об'єктів, що «не є об'єктом авторського права»:

а) повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;

б) твори народної творчості (фольклор);

в) видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади;

г) державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; **символи та знаки підприємств, установ та організацій;**

е) грошові знаки;

ф) розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіо-передач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право *sui-generis* (своєрідне право, право особливого роду).

Історія авторського права

Уже 2300 років тому в Афінійській республіці існували право на захист цілісності твору і заборона вносити до нього зміни. Оскільки переписувачі й актори досить вільно поводитися із творами знаменитих авторів трагедій, у 330 р. до н. е. було прийнято закон, відповідно до якого оригінали творів трьох великих класиків підлягали збереженню в офіційному архіві. Актори повинні були дотримуватися офіційного тексту. Це вважається одним з перших випадків охорони авторського права.

Значно актуальнішим це питання стало з появою друкарського верстата і, відповідно, можливості тиражувати літературні твори за допомогою механічних процесів. Видавцям доводилося вкладати значні суми в придбання паперу, у виробництво друкарських машин, а також в наймання робочої сили, що передбачало авансування коштів, які відшкодовуються від продажу друкованої продукції. У такій ситуації, за відсутності якої-небудь форми охорони від конкурентів, що продають незаконні копії, інвестування у видавничу справу було небезпечною і ризикованою справою, яка часто призводила до розорення підприємців. Йшов пошук забезпечення якої-небудь форми охорони; і вона з'явилася у формі привілеїв, що надаються владою. Такі привілеї давали виняткові права відтворення і розповсюдження твору протягом певного часу і надавали засоби захисту для здійснення права книговидання за допомогою штрафів, арештів, конфіскацій підроблених копій і, можливо, стягнення збитків.

Біблія, видана у Великій Британії за часів правління короля Якова Стюарта, є суспільним надбанням в усьому світі. Однак для видання цієї книги у Великій Британії необхідне отримання дозволу правлячого монарха. Подібний особливий статус у Великій Британії та її колишніх домініонах має назву «авторське право корони».

Надання авторського права

Порушення. Порушення *немайнових* прав автора називається плагіатом. Порушення *майнових* прав автора називається контрафакцією або піратством.

Доведення авторського права. Багата кількість журналістів неодноразово ставали жертвами порушення авторських прав, а саме – крадіжок тексту, відео матеріалів або аудіо файлів тощо. Процедура захисту авторського права через суд не є простою, і одним з вагомих питань судового процесу є питання доказування авторства.

Спробуємо виокремити ключові моменти, на які варто звернути увагу:

- *Зрозумілість авторства.*

Надзвичайно важливим для захисту авторського права є зазначення імені автора на тексті або іншому творі.

По-перше, це дає можливість всім охочим дізнатись, до кого звертатись у разі необхідності використати цей матеріал.

По-друге – і це найбільш вісеме – в Україні діє презумпція авторства, тобто за відсутності доказів іншого автором твору вважається особа, чиє ім'я зазначене на його примірнику. При цьому жодних обов'язкових реєстраційних чи підтверджуючих процедур не передбачено.

На практиці це означає, що людина, чий підписаний текст вкрали, при зверненні до суду не має доводити, що саме вона є автором. У разі, якщо хтось інший захоче спростувати її авторство, саме він повинен буде надати докази, що автором є хтось інший.

Якщо ви опублікували ваш матеріал під псевдонімом, щоб скористатись презумпцією авторства ви повинні будете довести, що цей псевдонім використовується саме вами.

- Реєстрація авторського права.

За українським законодавством авторські права виникають автоматично внаслідок факту створення твору. Законодавець не вимагає для їх виникнення виконання жодних формальностей, як то реєстрація чи спеціальне оформлення. Разом із тим, за бажанням кожен автор за бажанням може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах. Це робиться зокрема і для того, щоб у разі виникнення спору стосовно твору автору не треба було доводити свої права у суді. По суті така реєстрація є додатковою гарантією прав автора.

Реєстрацією авторських прав займається Міністерство економічного розвитку і торгівлі – орган, який виконує функції з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності. Протягом тривалого часу такі функції було покладено на Державну службу інтелектуальної власності, яка наразі є ліквідованою. Свідоцтво про реєстрацію авторського права, навіть якщо ваш твір було опубліковано анонімно, стане беззаперечним доказом вашого авторства у суді.

- Інші докази авторства.

Навіть якщо ви опублікували ваші матеріали анонімно і попередньо не зареєстрували авторські права на них, шанси довести ваше авторство в суді зовсім непогані. Так, ви можете надати суду вихідні примірники вашого твору, які наявні лише у вас (зокрема, оригінали фотографій, рукописи тощо). З цією метою можна поради публікувати ваші фото, наприклад, у трошки гіршій якості, з обрізаними краями або з водяними знаками, щоб первинний варіант зберігався лише у вас. Стосовно текстів, то у разі необхідності суд може призначити лінгвістичну авторознавчу експертизу та поставити перед експертом питання, чи є певна особа автором наданого на дослідження тексту. Така процедура буде достатньо довгою та потягне за собою певні судові витрати, зазвичай до неї вдаються у разі доказування авторства літературних творів великого обсягу.

З огляду на це наша порада – не залишайте ваші матеріали анонімними, або вже в момент публікації подумайте про те, які докази можуть свідчити про саме ваше авторство.

Право автора на створений ним твір закріплено в більшості країн світу в законі про авторське вдача. Це право забезпечує захист будь-якого виду інтелектуальної власності, створеної автором, від несанкціонованого відтворення, копіювання, розповсюдження, продажу, переведення в інші форми подання інформації, а також від плагіату, тобто позбавлення учасника створеного твору права на ім'я. Можна помітити, що авторське право захищає для автора чотири основні форми використання іншими особами твору, створеного цим автором:

1) можливість продавати і (або) поширювати копії авторського твору;

2) можливість створювати нові продукти на основі авторського твору;

3) можливість створювати необмежену кількість копій авторського твору;

4) оприлюднення на публіці створеного автором твору в будь-якій формі – у вигляді тексту, фільму, театральної і радіопостановки і т. п.

Головна властивість авторського твору, який робить його об'єктом охорони за допомогою законів про авторське право, - це його оригінальність та інформаційна новизна. Таким чином, загальноприйняті затвердження і загальновідомі факти не можуть бути об'єктом захисту, так само як і неопубліковані ідеї або якісь специфічні технічні удосконалення. Проте останні можуть стати об'єктом законодавчого захисту, якщо вони будуть запатентовані належним чином, тобто стануть об'єктами, регульованими інший галуззю законодавства – патентним правом.

Право автора на захист його авторства настає з моменту створення твору і втілення цього твору у вигляді якогось матеріального об'єкта. Наявність авторського права на якийсь об'єкт позначається спеціальною текстово-символьною формулою, яка складається з слова *copyright*, за яким слідує знак авторського права – латинська буква «С», укладена в окружність ©, а за ним прийнято вказувати рік створення твору (або декілька дат, якщо твір піддавалося в різні роки переробці, виправлень та доповненнями) та ім'я автора (або правонаступника, тобто власника твору в даний момент часу). Наприклад, авторські права на опубліковану в Інтернеті документацію про ліцензії па вільне використання (GNU Free Documentation License. Version 1.3, 3 November +2008) позначено наступним чином:

Copyright © 2000, 2001, 2002, 2007, 2008 Free Software Foundation, Inc.

Законодавчі акти з охорони авторських прав

Згідно Бернської конвенції з охорони літературних і художніх творів стандартна (і мінімальна) тривалість періоду захисту авторських прав на створене твір встановлена до закінчення життя автора плюс наступні 50 років. Проте в різних країнах (включаючи ті, які підписали Бернську конвенцію) тривалість періоду захисту авторських прав може варіюватися залежно від значущості твору і деяких інших спеціальних умов.

Основні юридичні документи, що регламентують авторські права і їх охорону. Основними міжнародними законами щодо захисту

авторського права в доінтернетовську епоху були (і залишаються чинними і сьогодні): Міжнародна конвенція про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (англ. International Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations), відома також як Римська конвенція, і Всесвітня конвенція про авторське право (ВКАП) (англ. УСС – з'явилося найпершим, хоча і залишається основним регламентуючим юридичним документом аж до теперішнього часу, угода в цій області – Бернська конвенція з охорони літературних і художніх творів, відома також як Бернська конвенція.

Женевська конвенція діє з 1971 р. і забезпечує захист авторів фонограм в 57 країнах. Римська конвенція, яку підписали 60 країн в 1961 р, також діє відносно музичних записів (фонограм) і правил їх використання.

Початковий варіант Бернської конвенції був сформульований в 1886 р. У наступні роки вона неодноразово переглядалася і доповнювалася. Бернська конвенція базується на трьох основних принципах.

1. Принцип національного режиму (англ. National treatment), тобто кожна країна-учасник конвенції надає громадянам інших країн-учасниць щонайменше ті ж авторські права, що й своїм громадянам.

2. Принцип автоматичної охорони (англ. Automatic protection), тобто захист авторського вдачі не залежить від дотримання (недотримання) будь-яких формальних умов.

3. Принцип незалежності охорони (англ. Independence of protection), тобто охорона твору в кожній країні ніяк не залежить від охорони творів в інших країнах, у тому числі в країні походження твору.

Необхідно розуміти, що в області юридичного захисту авторського вдачі діє також поняття сумлінного, або чесної, використання (англ. Fair use), яке регламентує можливість використання створеного автором твору без отримання згоди як самого автора, так і іншого правовласника (тобто того, кому авто]) у встановленому порядку тимчасово або назавжди передав своє авторське право) і без виплати автору авторської винагороди за умови, що таке використання твору

сприятиме прогресу науки і «мистецтв, корисних для суспільства». Однак необхідно пам'ятати, що у всіх випадках такого використання авторського твору обов'язковим умовам є вказівка імені автора.

У Росії поняття сумлінного використання замінено поняттям вільного використання, яке регламентує окремі, суворо визначені, виняткові випадки, коли твір можна використовувати без дозволу автора і без виплати йому авторської винагороди. Як і в більшості розвинених країн, російське законодавство допускає вільне використання твору в інформаційних, наукових, навчальних або культурних цілях. Необхідно визнати, що поняття сумлінного використання (вільного використання) авторського твору довело свою користь для суспільства, оскільки саме ця законодавча практика в значній мірі сприяла широкому та швидкому поширенню інноваційної інформації і прискорило інформаційний обмін в науці, мистецтві та освіті в сучасних розвинених суспільствах.

Авторське право в Інтернеті: основні проблеми

Винахід і швидке і повсюдне поширення Інтернету поставило перед інформаційним співтовариством нові, досить серйозні питання в області законодавчого регулювання відносин автора твору та його споживача, а також вимагало перегляду багатьох базових принципів, на підставі яких сформувалися основні правила охорони авторських вдачу в доінтернетовську епоху.

Технологічна основа комп'ютерної мережі забезпечує вільне копіювання інформаційного об'єкта будь-якого виду, який розміщений в Інтернеті, з будь-якого комп'ютерного пристрою на будь-який інший комп'ютер або гаджет, які підключені до цієї мережі. Крім того, винахід комп'ютерів надзвичайно прискорило і здешевило створення самого інформаційного об'єкта, а винахід Інтернету забезпечило практично миттєве і безмежне поширення будь-яких обсягів інформації.

Таким чином, Інтернет фактично порушив всю формировавшуся століттями і усталену в сучасних суспільствах систему контролю, в тому числі і за допомогою закону про охорону авторського права, за інформаційними процесами.

У національних і міжнародних законодавствах, що регулюють дію авторського права, входження Інтернету в повсякденне життя населення призвело до появи нових термінів і понять. Одне з ключових понять такого роду, що виникло в 1988 р. – ліцензія на вільне поширення інформації про коди комп'ютерних програм (англ. GNU – Free Documentation License). Це термінологічне словосполучення іноді також перекладається на російську мову як «універсальна громадська ліцензія GNU», або «універсальна загальнодоступна ліцензія GNU», або «відкрите ліцензійну угоду GNU». Відповідно до цієї угоди будь-який кінцевий користувач (тобто людина, організація, компанія і т. д.) має право використовувати, копіювати та змінювати програмний продукт, який надається автором (авторами) в рамках цієї ліцензії. Спочатку такі ліцензії почали використовувати автори комп'ютерних програм, які хотіли, щоб їх програмний продукт став доступний всьому світовому співтовариству програмістів, для того щоб колективними зусиллями можна було б сто удосконалити і розвивати.

Результатом дії ліцензії на вільне використання авторського продукту стала поява цілого класу дуже успішних і набули широкого поширення комп'ютерних програмних розробок – програм з відкритими програмними кодами (наприклад, операційна система Linux, програмний пакет OpenOffice та ін.).

Походження терміна «GNU-ліцензія». GNU є рекурсивним акронімом, розшифровувати, як GNU is Not Unix (тобто GNU не є частиною ОС Unix). Ця абревіатура була частиною назви проекту з розробки вільно поширюваного програмного забезпечення (англ. The GNU project), який був початий в Массачусетському технологічному інституті (англ. MIT – Massachusetts Institute of Technology) відомим програмістом Річардом Столлманом в 1983 р. Початкова мета проекту була сформульована таким чином: «... розробити досить вільного програмного забезпечення ... щоб можна було обійтися без програмного забезпечення, яка не є вільним».

Проект виявився дуже успішним, і в результаті його розвитку з'явилася велика кількість вільних комп'ютерних програм, у тому числі операційна система Linux.

Хоча свобода інформаційного обміну щодо інформаційних продуктів певного виду досить швидко показала свій інноваційний потенціал, щодо більш традиційних видів авторства, наприклад для більшості авторів літературних і музичних творів, творців художніх творів і т. п., така свобода здавалася неприйнятною або, як мінімум, небажаною. У результаті в сучасному інтернет-просторі одночасно співіснують кілька різних підходів до проблеми охорони авторських прав, у тому числі:

1) більш традиційний підхід, при якому порушення авторського права на відтворення, копіювання та розповсюдження твору може бути кваліфіковано як кримінальний злочин;

2) більш ліберальний, інноваційний підхід, при якому допускається або практично нічим не обмежене використання будь-якої інформації, яка з'являється в Мережі, або її використання з деякими застереженнями.

У рамках другого підходу з 2001 р. ведеться розробка нового типу авторського ліцензування, який отримав назву ліцензії відкритого контенту (англ. CCL – *Creative Commons License*). Ця форма захисту авторських прав є гібридною – вона не заперечує можливості комерційного використання автором (або правовласником) створеного ним твору, проте надає автору право в експліцитно формі визначити умови, за яких воно може бути використано безоплатно або взагалі стати суспільним надбанням.

Твори, на які поширюється дія ліцензії Creative Commons, маркуються спеціальним знаком.

Питання авторства в інтернеті давно вийшло за межі банального калькування чи копіювання. Разом зі зростанням популярності інтернет-ресурсів та соцмереж, зберегти цілісність та недоторканність своїх творів стає дедалі важче. Чимраз частіше автори стають жертвами плагіату та безсоромного привласнення їхніх творів в мережі Інтернет. Що робити, якщо ваші твори незаконно привласнили?

Як захистити інтелектуальну власність у соцмережах? На ці та інші питання відповідає юрист ЮК «Центр Конфліктології і Права» Марина Суткович:

- Хиткість захисту авторського права в Україні давно не новина: привласнення творів дуже розповсюджене. Але яка тенденція спостерігається сьогодні?

Практика показує, що зараз від крадіжки чи копіювання, особливо в інтернеті, не захищений жоден твір. Теоретично авторські права виникають на момент створення літературного, музичного чи художнього твору і вони не потребують обов'язкової реєстрації. Для убезпечення своїх прав варто лише надати творові предметного вираження на папері або цифровому носії, адже ідеї, думки та теорії не можуть отримати захисту. Авторам слід уважніше дбати про захист своєї інтелектуальної власності в соцмережах, на сторінках блогів та видань.

Саме на вітчизняному інтернет-просторі спостерігається нахил до зловживань у відвертому дослівному копіюванні, а подекуди навіть у привласненні контенту. Однак, не всі постраждалі доводять справу до суду. Часто все закінчується лише зверненням до крадія. Чи визнає останній свою неправоту – залишається на його власній совісті.

- Які права автоматично отримує автор після створення твору?

В результаті написання твору в автора виникають два види прав: немайнові та майнові. Немайнові права надають йому можливість:

- вимагати зазначати своє ім'я на творі та його примірниках;
- забороняти вказувати своє ім'я під час публічного використання твору, якщо автор хоче зберегти анонімність;
- використовувати псевдонім;
- вимагати збереження цілісності твору або публікації.

Майнові права дозволяють автору використовувати твір на власний розсуд, а також давати або не давати дозвіл на його використання іншими особами.

Закон визначає строк дії майнових прав протягом всього життя автора та 70-ти років після його смерті, у той час як немайнові права автора охороняються законом безстроково.

- Чи розповсюджується авторське право на публікації на сторінках соцмереж? Якщо це, наприклад, лише пост на персональній сторінці у Facebook?

Цивільний кодекс України та Закон «Про авторські авторське право та суміжні права» визначає невиключний перелік творів, що можуть бути об'єктом авторського права. Так, авторськими правами захищені літературні, музичні твори, виступи, лекції, ілюстрації, тексти перекладів, комп'ютерні програми тощо. До літературних письмових творів можна віднести й публікації на сторінках соцмереж і блогів, коментарі на форумах тощо. Технічно навіть твір, опублікований на сторінці у Facebook, можливо вкрасти. Однак, якщо авторське право на нього було зареєстровано, шахраєві доведеться відповідати в суді. А якщо ні, то автор буде доводити своє право на твір.

Технічно навіть твір, опублікований на сторінці у Facebook, можливо вкрасти.

- Як можна зареєструвати авторське право та чи можна це технічно зробити із публікацією в соцмережі?

Реєстрацією авторських прав займається Державна служба інтелектуальної власності.

Зазвичай, для того, аби зареєструвати права на твір, автору необхідно подати заяву із примірником твору та сплатити держзбір. Така заява розглядається протягом місяця. Протягом цього часу реєстраційні органи не проводять експертизу твору та не перевіряють факти виникнення авторства.

- Якщо твір привласнили, як можна довести своє авторство? Невже подавати до суду скрін-шот первинної публікації на сторінці в інтернеті?

снують різні види порушень авторських прав. До них відносяться вчинення будь-яких дій, що порушують особисті немайнові та майнові права автора. Всім відомі піратство й плагіат (*піратство – диски із фільмами та музикою. Плагіат – присвоєння чужого твору – опублікування його під власним іменем. – Ред.*).

Законом передбачена цивільна та навіть кримінальна відповідальність у разі порушення авторських прав. Дійсно, до суду

вам потрібно надати докази того, що твір належить саме вам, зібрати докази порушення та обґрунтувати розмір шкоди, якої ви зазнали.

На сьогодні не існує однозначної відповіді стосовно того, чи прийме суд скрін-шот інтернет-сторінки як доказ авторства. Можна прохати суд оглянути веб-сторінку прямо під час судового засідання. Таким чином, суд зафіксує, що саме ви маєте необхідні ключі для входу до адміністративної частини сайту і маєте змогу робити публікації та редагувати їх. Якщо цього буде недостатньо, варто звернутись до адміністрації соціальної мережі із запитом IP-адреси, з якої опубліковано статтю. Також можна замовити комп'ютерно-технічну експертизу.

Варто зазначити, що на сьогодні не існує конкретного судового прикладу доведення авторства публікації на веб-сторінці. Процес дуже складний та непередбачуваний, тому, насамперед, слід звернутися по фахову юридичну допомогу.

- Чи можна позбавити людину волі за привласнення посту на сторінці соцмережі?

Кримінальна відповідальність передбачена статтею 176 Кримінального кодексу України. Для того, аби притягнути порушника до такої відповідальності, завдана ним шкода становить більше, ніж 13 780 грн. Так, санкція статті передбачає штраф, виправні роботи або позбавлення волі.

- За кордоном існує практика засвідчення сторінки веб-сайту нотаріусом. Чи можна так робити в Україні?

Існує декілька способів, що дозволяють зафіксувати час створення твору й допомагають довести, що саме ви є його автором. Наприклад, посвідчення твору в нотаріуса. Потрібно надати нотаріусові твір у паперовому вигляді.

Нотаріус має право вчиняти таку нотаріальну дію, як посвідчення часу пред'явлення документа.

Однак, стосовно скрін-шотів веб-сторінок чи безпосередньо веб-сторінок, однозначної відповіді немає. Адже скрін-шот не є оригінальним документом, це – копія веб-сторінки. А така нотаріальна дія,

як огляд веб-сторінки не передбачена чинним законодавством України.

- Як захистити свої твори, навіть якщо це просто думки в блозі?

Передусім, зареєструйте своє авторство у ДСІВ. Ця служба видає свідоцтво, яке ви можете надати як доказ вашого авторства в будь-якому суді.

Серед інших способів фіксування авторства, що доступні кожному, можна виділити ще кілька. Наприклад, надіслати поштове відправлення самому собі – рукопис твору чи матеріальний носій з твором запечатати в конверті, надіслати цей конверт самому собі рекомендованим поштовим відправленням із повідомленням про вручення і зберігати його до виникнення конфліктної ситуації, якщо це відбудеться.

Варто також попереджати інших осіб про свої авторські права знаком правової охорони. Цей знак складається з латинської літери «С», обведеної колом, імені особи, яка має авторське право та року першого оприлюднення твору.

У кожного твору, чи це стаття, чи це світлина, є автор. Фахівці з права одностайно рекомендують перевіряти відомості про авторські права на веб-ресурсі, звідки ви плануєте взяти якусь інформацію. Якщо ж так сталося, що саме ваші авторські права було порушено, не зволікайте та звертайтеся по допомогу до юристів. Адже створюючи правові прецеденти, ми відкриваємо нові шляхи вирішення буденних проблем.

Такі форми ліцензування вільного (з деякими застереженнями) поширення інформації отримали в практиці використання маркованих ними інформаційних матеріалів загальна назва «copyleft» (на противагу англійському терміну «copyright»).

В рамках ліцензії відкритого контенту активно ведеться накопичення комп'ютерних інформаційних ресурсів самого різного типу: книг, ігор, відео, музичних творів, навчальних програм і систем ведення дистанційного навчання в Інтернеті (наприклад, програмна оболонка Moodle); її використовує інтернет-енциклопедія Wikipedia і

споріднені їй проекти в Інтернеті (Вікіуніверситет, Вікісловник, Вікіпідручник та ін.).

Останнім часом особливий інтерес викликають освітні проекти підтримки відкритого безкоштовного навчання, які також підтримують політику відкритого контенту (CCL). Це так звані масові відкриті онлайн курси (англ. MOOCs – Massive Open Online Courses). Найбільш відомими у цій сфері є системи, які розробляються в Стенфордському університеті (Stanford University), – проекти Udacity (udacity.com/) і Coursera (coursera.org/), а також проект EdX (edx.org/), який спільно реалізують Массачусетський технологічний інститут (MIT) і Гарвардський університет (Harvard University).

Базові принципи легального використання інтернет-контенту

При зверненні до інформаційних ресурсів Інтернету необхідно враховувати, що сьогодні в Мережі одночасно діють кілька моделей захисту авторського права, тому МРІ використанні будь-якого виду інформації, яка представлена в Інтернеті, необхідно звертати увагу на те, як її автори (або правовласники) визначили в експліцитно формі умови відтворення (копіювання), розповсюдження або трансформації цієї інформації.

Найчастіше інформація про авторські права та умови використання інформації, представлена на веб-сторінці (вебсайті), або будь-якій її частині розташовується в нижній частині веб-сторінки або передуює розміщується на ній матеріал. Якщо такий веб-сайт містить серед представлених на ньому ресурсів якусь спеціалізовану інформацію в електронному форматі (наприклад, базу даних, CD-ROM і т. п.), то для використання цієї інформації діють ті ж умови, які визначені для всього інформаційного простору веб-сайту.

Особливі правила можуть застосовуватися для поширення інформаційного контенту, який публікується в інтерактивних сервісах Інтернету (телеконференціях, форумах, блогах і т. д.). Так, для авторів окремих повідомлень в телеконференціях можуть діяти спеціально обговорені модератором телеконференції правила

збереження авторства, проте в загальному випадку приміщення таких повідомлень в телеконференцію розглядається як їх оприлюднення, тобто як публікація з усіма пов'язаними з цією формою подання інформації наслідками.

Проте практично універсальним правилом для використання розміщеної в Інтернеті інформації є збереження авторського «права на ім'я» при цитуванні чи іншому вигляді поширення цієї інформації необхідно вказувати ім'я її автора (крім спеціально обумовлених автором випадків анонімного використання). Якщо автор заявляє про необхідність отримувати персональний дозвіл на використання його твору, то найчастіше рекомендується звернутися за таким дозволом за вказаним на веб-сайті адресою електронної пошти і дочекатися відповідного відповіді.

Правове регулювання авторства, як і всього спектру взаємин автора і користувача в інформаційному просторі Інтернету, зараз перебуває в стадії становлення і може змінюватися як у відношенні різних національних сегментів Мережі, так і щодо різних інформаційних продуктів, на які може бути поширене поняття авторського права.